

Суд визнав Росію відповідальною згідно з Європейською конвенцією з прав людини за широкомасштабні та кричущі порушення прав людини в Україні, вчинені в результаті конфлікту з 2014 року

Справа [Україна та Нідерланди проти Росії](#) (заяви №№ 8019/16, 43800/14, 28525/20 та 11055/22) стосувалася конфлікту, що розпочався на сході України у 2014 році після прибуття до Донецької та Луганської областей проросійських збройних груп та загострився після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Вона також стосувалася збиття рейсу МН17 над сходом України 17 липня 2014 року, що призвело до загибелі всіх, хто перебував на борту, переважно громадян Нідерландів. Україна стверджувала про численні порушення прав людини Росією, тоді як Королівство Нідерландів заявляло про порушення Росією Конвенції внаслідок збиття рейсу МН17. Більше інформації про справу можна знайти у розділі "[Поширені запитання](#)".

В оприлюдненому сьогодні рішенні¹ **Великої Палати** Європейський суд з прав людини одногосно постановив, що у зв'язку з конфліктом в Україні у період з 11 травня 2014 року – коли розпочалися бойові дії – до 16 вересня 2022 року – коли Росія припинила бути стороною Європейської конвенції з прав людини – мали місце систематичні порушення:

статей 2 (право на життя), 3 (заборона катування, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження), 4 § 2 (заборона примусової праці), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя), 9 (свобода думки, совісті та релігії), 10 (свобода вираження поглядів), 11 (свобода зібрань та об'єднання), 13 (право на ефективний засіб правового захисту) та 14 (заборона дискримінації) Європейської конвенції, а також статей 1 (захист права власності) та 2 (право на освіту) Протоколу № 1 до Конвенції.

Суд наголосив, що характер і масштаб насильства в Україні та зловісні заяви з боку Росії щодо права України на існування поставили під загрозу мир у Європі. Він зазначив: "Жоден з конфліктів, які перебували на [його] розгляді раніше, не викликав подібного практично одностайного засудження 'кричущого' нехтування державою-відповідачем основами міжнародного правопорядку, встановленими після Другої світової війни".

Суд визнав, що Росія мала юрисдикцію, що породжує зобов'язання за Конвенцією, щодо окупованої нею території України. Він також одногосно дійшов висновку, що Росія здійснювала владу та контроль над особами, які постраждали від її військових атак по всій території України, та що ці особи у цьому сенсі перебували в межах її юрисдикції. Росія є відповідальною за дії та бездіяльність російських військових та сепаратистських утворень на сході України.

Величезний обсяг доказів, наданих Суду і розглянутих в їх сукупності, продемонстрував існування масових взаємопов'язаних практик явно протиправної поведінки агентів російської держави (російських збройних сил та інших органів влади, окупаційних адміністрацій, сепаратистських збройних груп та утворень) по всій території України.

Ці систематичні чи системні порушення включали в себе невибіркові військові атаки; позасудові страти цивільних осіб та українських військовослужбовців, які припинили участь у воєнних діях

¹ Рішення Великої Палати є остаточними (стаття 44 Конвенції).

Усі остаточні рішення передаються Комітету Міністрів Ради Європи для нагляду за їх виконанням. Більше інформації про процес виконання рішень можна знайти тут: www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution.

(*hors de combat*); катування, включаючи застосування згвалтування як методу ведення війни, та нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження; примусову працю; незаконне та свавільне затримання цивільних осіб; необґрунтоване переміщення та вивезення цивільних осіб, а також їх перевірки, що супроводжувалися принизливими та жорстокими заходами (так звані “фільтраційні” заходи); залякування, утиски та переслідування всіх релігійних груп, за винятком прибічників Української Православної Церкви Московського патріархату; залякування та насильство щодо журналістів, блокування мовлення українських та іноземних ЗМІ, а також прийняття нових “законів”, що забороняють та встановлюють покарання за поширення інформації на підтримку України; силові розгони російськими військовими мирних протестів в окупованих населених пунктах; руйнування, розкрадання та вилучення без відшкодування приватної власності; придушення української мови в школах та індоктринацію українських школярів; вивезення до Росії та, у багатьох випадках, усиновлення там українських дітей; дискримінацію за ознаками політичних переконань та національного походження.

Суд також одноголосно постановив, що в заяві № 28525/20 щодо збиття рейсу МН17 мали місце **порушення статей 2, 3 та 13.**

Суд послався на факти, встановлені в рамках всебічного розслідування, проведеного міжнародною спільною слідчою групою (відомою як JIT), а також у рамках кримінальної справи, розглянутої Округним судом Гааги. Росія не вжила жодних заходів для забезпечення точної перевірки цілі ракети чи для збереження життя тих, хто перебував на борту, демонструючи зневажливе ставлення до цивільних осіб, які перебували під загрозою внаслідок її ворожих дій.

Росія також не провела ефективного розслідування збиття літака та не забезпечила співпраці зі спільною слідчою групою, оприлюднюючи хибну чи сфабриковану інформацію та обираючи тактику перешкоджання спробам з'ясувати причину та обставини катастрофи.

Родичі жертв катастрофи зазнали глибокого горя та страждань через вбивство їх рідних та події, які відбулися після інциденту. Через відмову Росії вжити заходів для гарантування безпеки на місці катастрофи знадобилося вісім місяців, щоб завершити процес пошуку та евакуації тіл загиблих. Деякі родичі були змушені ховати фрагменти тіл своїх рідних; у деяких випадках, родичі продовжували отримувати рештки тіл після поховань. У двох випадках, тіла жертв так і не були знайдені. Тривале заперечення причетності до катастрофи з боку російських органів влади та їх нездатність провести ефективне розслідування обернулися для родичів затягуванням болісного процесу очікування відповідей та спричинили їм додаткові страждання. Характер та глибина цих страждань, які тривають і дотепер, досягли такого рівня жорстокості, щоб становити нелюдське поводження.

Нарешті, Суд одноголосно постановив, що:

Росія не виконала своїх зобов'язань за **статтею 38 (зобов'язання створювати необхідні для розгляду справи умови)** Конвенції;

питання **статті 41 (справедлива сатисфакція)** ще не готове до вирішення; Суд відклав його, від'єднавши заяву № 28525/20 (щодо збиття рейсу МН17) від інших трьох заяв, щоб забезпечити можливість розгляду скарг щодо справедливої сатисфакції окремо; та

відповідно до **статті 46 (обов'язковість та виконання рішень)**, Росія повинна негайно звільнити всіх, кого було позбавлено свободи до 16 вересня 2022 року на окупованій території та хто досі утримується російськими органами влади, а також негайно забезпечити співпрацю у створенні міжнародного та незалежного механізму для ідентифікації всіх дітей, вивезених з України до Росії чи підконтрольної Росії території до 16 вересня 2022 року, відновлення контакту між дітьми та їх сім'ями чи законними опікунами та забезпечення їх остаточного возз'єднання.

***

Наразі на розгляді Суду перебувають чотири міждержавні заяви України проти Росії та приблизно 9,500 індивідуальних заяв, які стосуються подій в Криму, на сході України та в Азовському морі, а також військових операцій Росії на території України з 24 лютого 2022 року. Після роз'єднання заяв у цій справі, зараз на розгляді Суду перебувають одна міждержавна заява Нідерландів проти Росії та чотири індивідуальні заяви, подані проти Росії понад 500 родичами жертв катастрофи МН17.

Більш детальну інформацію можна знайти у розділі [“Питання та відповіді щодо міждержавних справ”](#).

***

Юридичне резюме цієї справи буде доступне в базі даних Суду HUDOC ([link](#)).

Опис справи та скарг

Заявниками у цій справі є Україна та Королівство Нідерланди. Відповідачем виступає Російська Федерація.

Справу було порушено у зв'язку з подіями, що розпочалися навесні 2014 року з окупації та анексії Росією частини суверенної території України – Криму (що є предметом іншого рішення, ухваленого [25.06.2024 року](#)), а також із прибуттям збройних формувань на схід України, до Донецької та Луганської областей (Донбасу). Згодом ці збройні формування встановили контроль над частиною територій у цих регіонах і проголосили незалежність від України, створивши так звані «Донецьку Народну Республіку» («ДНР») та «Луганську Народну Республіку» («ЛНР»).

17 липня 2014 року рейс МН17 був збитий поблизу Сніжного, на окупованій частині Донецької області. Усі 298 цивільних осіб на борту загинули, серед них — 196 громадян Нідерландів. У наступні роки бойові дії тривали, з регулярними атаками вздовж лінії зіткнення на сході України.

Характер конфлікту суттєво змінився 24 лютого 2022 року, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Російські збройні сили перетнули український кордон у багатьох місцях і розпочали атаки з суші, повітря та моря. Українські міста й селища на півночі, півдні та сході зазнали потужних авіаударів і артилерійського обстрілу, що спричинило масові жертви, поранення та руйнування.

У наступні роки контроль над територіями в Україні змінювався внаслідок російських наступів і українських контрнаступів. Запеклі бої тривають на кількох фронтах. Російські авіаудари продовжуються по всій території України.

Російська Федерація припинила бути Високою Договірною Стороною Європейської конвенції з прав людини з 16 вересня 2022 року. Це стало наслідком резолюцій Комітету міністрів Ради Європи від 16 березня 2022 року (CM/Res(2022)2) та Пленуму Європейського суду з прав людини від 22 березня 2022 року.

***

Справа охоплює чотири міждержавні заяви, а саме:

Україна проти Росії (№ 8019/16), подана у 2014 році, стосується тверджень України про наявність «адміністративної практики» – систематичних порушень прав людини з боку Росії в контексті конфлікту на сході України за участю проросійських сепаратистів з весни 2014 року. Україна посилалася, зокрема, на статті 2, 3, 4 § 2, 5, 9, 10, 11 і 14 Європейської конвенції та статті 1 і 2 Протоколу № 1 до Конвенції. Див. прес-релізи від [26.11.2014](#) та [01.10.2015](#).

Україна проти Росії (№ 43800/14), подана 13 червня 2014 року, стосується ствердженого викрадення трьох груп дітей на сході України в період з червня по серпень 2014 року та їх

тимчасового переміщення до Росії. Уряд України заявив про наявність адміністративної практики, що порушує, зокрема, статті 3, 5 і 8 Конвенції та статтю 2 Протоколу № 4 до Конвенції. Див. прес-реліз від [26.11.2014](#).

Нідерланди проти Росії (№ 28525/20), подана 10 липня 2020 року, стосується збиття рейсу МН17 17 липня 2014 року. Уряд Королівства Нідерланди стверджував, що Росія несе відповідальність за збиття літака, не провела ефективного розслідування, а її дії після катастрофи спричинили сильні страждання родичам загиблих. Було заявлено про порушення статей 2, 3 і 13 Конвенції. Див. прес-реліз від [15.07.2020](#).

Україна проти Росії (№ 11055/22), подана 28 лютого 2022 року, стосується тверджень уряду України про масові та грубі порушення прав людини, вчинені Росією під час її військових операцій на території України з 24 лютого 2022 року. Було заявлено про адміністративну практику, що порушує, зокрема, статті 2, 3, 4 § 2, 5, 8, 9, 10, 11, 13 і 14 Конвенції, а також статті 1 і 2 Протоколу № 1 до Конвенції. Див. прес-реліз від [28.06.2022](#).

Процесуальні питання

26 січня 2022 року Велика Палата провела слухання щодо прийнятності заяв № 8019/16, 43800/14 та 28525/20 (справа «Україна та Нідерланди проти Росії»). 30 листопада 2022 року вона визнала ці заяви частково прийнятними у рішенні, яке було оголошене [25 січня 2023 року](#).

[17 лютого 2023 року](#) Велика Палата вирішила об'єднати справу **Україна проти Росії** (№ 11055/22) зі справою **Україна та Нідерланди проти Росії**. Також було ухвалено рішення розглядати прийнятність і суть заяви № 11055/22 одночасно відповідно до статті 29 § 2 Конвенції, разом із розглядом суті трьох інших заяв. Слухання у Великій Палаті відбулося у приміщенні Суду («Палаці прав людини») у Страсбурзі [12 червня 2024 року](#).

Колишній суддя, обраний від Росії, брав участь у слуханні щодо прийнятності у січні 2022 року, але згодом вийшов зі складу Суду. Після цього Президент Суду вирішив призначити іншого суддю з числа суддів Суду для участі у справі як суддю *ad hoc*.

***

Двадцять шість держав-учасниць Конвенції отримали дозвіл на подання письмових зауважень і подали документ, що відображає їх спільну позицію. Деякі з цих держав також подали окремі письмові зауваження.

Цим 26 державам-учасницям також було надано дозвіл на виступ із усними зауваженнями під час слухання у Великій Палаті, де вони виголосили свою спільну позицію. Крім того, Польща та Сполучене Королівство подали окремі усні зауваження.

Женевська академія міжнародного гуманітарного права та прав людини, Центр права прав людини Ноттінгемського університету, Фонд авіакатастрофи МН17, а також індивідуальні заявники у чотирьох справах, поданих родичами осіб, загиблих унаслідок збиття рейсу МН17, отримали дозвіл на подання письмових зауважень третіх сторін на стадії розгляду по суті.

Див. пресреліз від [17.03.2023](#).

***

Процедура розгляду Судом справ, що стосуються Росії, описана [тут](#).

Склад Суду

Рішення було постановлене Великою Палатою з 17 суддів у такому складі:

Маттіас Гійомар (Франція), *Президент*,
Шіфра О'Лірі (Ірландія),
Арнфінн Бордсен (Норвегія),
Іоанніс Ктістакіс (Греція),
Габріеле Кучко-Штадльмаєр (Австрія),
Кшиштоф Войтичек (Польща),
Фаріс Вехабович (Боснія і Герцеговина),
Стефані Муру-Вікстрьом (Монако),
Георгіос А. Сергідес (Кіпр),
Тім Айке (Сполучене Королівство),
Лятіф Гусейнов (Азербайджан),
Йован Ілієвскі (Північна Македонія),
Йолін Схуккінг (Нідерланди),
Ерік Веннерстрьом (Швеція),
Аня Зайберт-Фор (Німеччина),
Діана Серку (Республіка Молдова),
Микола Гнатівський (Україна), *судді*,

а також Абел Кампуш, *Заступник Секретаря Суду*.

Рішення Суду

Участь Росії у провадженні

Рішення Суду стосується подій, що мали місце до 16 вересня 2022 року — дати, коли Росія припинила бути Стороною Європейської конвенції.

Суд розглянув факт і наслідки неучасті Росії у провадженні, яке призвело до ухвалення цього рішення. Хоча Росія подавала письмові пояснення та брала участь в усному слуханні на стадії прийнятності у справах №№ 8019/16, 43800/14 і 28525/20, вона повністю не брала участі в розгляді цих трьох заяв по суті, а також у розгляді заяви № 11055/22 як на стадії прийнятності, так і по суті. Суд дійшов висновку, що відсутні підстави для виправдання того, що Росія не подала письмових пояснень і не взяла участі в слуханні 12 червня 2024 року. Було вирішено продовжити розгляд справи, оскільки це відповідає належному здійсненню правосуддя.

Окрім практичних труднощів, пов'язаних зі збиранням доказів на окупованих територіях України, у цій справі ці труднощі були посилені через інтенсивні військові атаки, а також характер і масштаб заявлених порушень. Суд встановив, що «гідна осуду відмова» Росії від співпраці з ним ускладнила без потреби виконання його завдань. Сам Суд був змушений самостійно встановлювати факти, що лежать в основі скарг, поданих у зв'язку зі збройним конфліктом. За відсутності подань з боку Росії Суду довелося витратити значні ресурси та час, щоб переконатися, що Росія не зазнала упередженого ставлення в застосуванні Конвенції до обставин справи. Брак її конструктивної участі протягом усього провадження та повна неучасть на етапі, що безпосередньо передував сьогоднішньому рішенню, становили порушення зобов'язань Росії за статтею 38 Конвенції.

Контекст

Суд наголосив, що дії Росії в Україні є безпрецедентними в історії Ради Європи. На його думку, характер і масштаб насильства, а також зловісні заяви керівництва держави-відповідача щодо державності України, її незалежності та самого права на існування становлять загрозу мирному

співіснуванню в Європі та спрямовані на підриг самих основ демократії, на яких засновані Рада Європи та її держави-члени.

У жодному з попередніх конфліктів, які розглядалися Судом, не було настільки одностайного засудження з боку міжнародної спільноти «кричущої» зневаги держави-відповідача до засад міжнародного правопорядку, встановленого після Другої світової війни, а також настільки чітких заходів, вжитих Радою Європи для санкціонування неповаги цієї держави до основоположних цінностей Ради Європи: миру, а також — не менш важливо — людського життя, гідності та прав особи, гарантованих Конвенцією.

Суд також зазначив, що його завдання обмежується оцінкою відповідності дій держави-відповідача основним гарантіям, закріпленим у Конвенції та її Протоколах, які тлумачаться, зокрема, з урахуванням їхньої мети — реалізації цілей і ідеалів Ради Європи шляхом утвердження миру, заснованого на справедливості та міжнародному співробітництві.

Юрисдикція

Щодо юрисдикції Росії у зв'язку зі стверджуваними порушеннями, Суд підтвердив свій висновок, зроблений на стадії прийнятності, про те, що Росія здійснювала юрисдикцію над територіями, контрольованими сепаратистами на сході України, починаючи з 11 травня 2014 року і щонайменше до 26 січня 2022 року (дати першого слухання у Великій Палаті у цій справі). Суд дослідив, чи існують докази того, що рівень контролю Росії зменшився після цього слухання, і дійшов висновку, що таких доказів немає. Відтак юрисдикція Росії тривала й після цієї дати. Суд також встановив, що внаслідок значної військової присутності Росії в Україні після вторгнення 24 лютого 2022 року її збройні сили встановили контроль над частиною української території. Ці території також підпадали під юрисдикцію Росії. Жертви російських військових атак перебували не на територіях, контрольованих сепаратистами чи російськими військами, а на територіях, що залишалися під контролем України. Суд дійшов висновку, що військові атаки, здійснені російськими силами по суверенній території України в період з 2014 по 2022 рік, були стратегічно сплановані з навмисною метою та беззаперечним результатом — встановлення влади й контролю над територіями, інфраструктурою та населенням України. Плануючи та здійснюючи ці військові атаки, Росія взяла на себе певний рівень відповідальності за осіб, які постраждали внаслідок її дій. Відтак ці особи перебували в межах її юрисдикції. Росія несе відповідальність за дії та бездіяльність як своїх збройних сил, так і збройних формувань та структур сепаратистів на сході України.

Роль міжнародного гуманітарного права в оцінці Суду

Щодо взаємозв'язку між Європейською конвенцією та міжнародним гуманітарним правом (МГП) у ситуації збройного конфлікту, Суд підтвердив, що його обов'язком є тлумачення Конвенції у гармонії з нормами МГП. Зокрема, у контексті міжнародного збройного конфлікту міжнародне гуманітарне право не витісняє гарантії, передбачені Конвенцією, але має враховуватися при визначенні обсягу прав людини, які вона гарантує. Розглядаючи стверджувані порушення окремих статей Конвенції, Суд, таким чином, враховував відповідні положення МГП, тлумачив їх і оцінював дотримання Росією цих норм — тією мірою, якою це було необхідно для ухвалення висновку щодо того, чи було порушено Європейську конвенцію.

Скарги Уряду України на систематичні порушення

Перш ніж перейти до розгляду суті скарг, Суд мав вирішити питання щодо прийнятності скарг, поданих у заяві № 11055/22. Він встановив, що більшість скарг є продовженням тих, що вже були подані раніше та визнані прийнятними (див. рішення від січня 2023 року). Суд також виявив невелику кількість нових скарг і визнав більшість із них прийнятними. Суд зазначив, що Уряд України скаржився на «адміністративну практику» порушень прав людини, тобто стверджував

про «повторюваність дій, несумісних із Конвенцією» та «офіційну терпимість» до цих дій з боку держави-відповідача.

Офіційна терпимість

У звітах зазначалося про панівну атмосферу безкарності та загального беззаконня на сході України з 2014 року, а також про відсутність легітимної та ефективної судової системи. Звіти Незалежної міжнародної комісії ООН з розслідування подій в Україні – органу зі встановлення фактів – яскраво засвідчили масштабні та серйозні порушення прав людини, вчинені Росією на території України з лютого 2022 року. Було немислимо, щоб вищі органи влади Російської Федерації не знали про ці практики, які тривали понад вісім років. Наявні докази підтвердили руйнування верховенства права та атмосферу страху й залякування на територіях, що перебували під контролем російських сил або зазнавали їхніх військових атак. Крім того, багато з вжитих заходів мали нормативний характер. Безпрецедентні зловживання, описані в рішенні, не могли бути здійснені без прямого схвалення, заохочення та підтримки з боку вищих органів влади. Суд, таким чином, дійшов висновку, що було доведено поза розумним сумнівом, що повторювані дії, які порушували Конвенцію, офіційно толерувалися російською владою.

Повторюваність порушень Конвенції

Суд визнав, що з огляду на загальний контекст отримати прямі докази заявлених інцидентів могло бути складно – через обмеження моніторингу на окупованих територіях, страх свідків або жертв перед репресіями за надання свідчень, а також через те, що багато жертв і свідків могли поділитися своїми свідченнями лише через роки (наприклад, після звільнення у випадку затриманих або після того, як Україна відновила контроль над окупованими територіями). Тому Суд робив відповідні висновки, оцінюючи надані йому докази.

Суд, зокрема, спирався на першочергові докази, отримані від Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) та моніторингових місій Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), що діяли в Україні, а також від органів зі встановлення фактів, таких як Комісія ООН з розслідування та експерти Московського механізму ОБСЄ. На підставі цих матеріалів і великого обсягу додаткових доказів Суд дійшов висновку, що поза розумним сумнівом встановлено: зафіксовані інциденти були достатньо численними та взаємопов'язаними, щоб становити системну або узвичаєну практику порушень. Щодо багатьох із заявлених порушень Суд наголосив на відсутності будь-якого правового підґрунтя для вчинених дій. Так звані «закони» «ДНР» чи «ЛНР», правові акти, ухвалені російською окупаційною владою, або навіть російське законодавство не можуть визнаватися як такі, що створюють правову основу для дій, вчинених на території України. Суд також підкреслив, що не було жодних доказів того, що дії представників держави мали будь-які обмеження: масштабні порушення прав людини здійснювалися у величезних масштабах без жодного покарання і часто – як частина далекоюсяжної адміністративної системи, запровадженої без будь-яких юридичних гарантій.

Суд встановив такі факти неодноразових порушень Конвенції, багато з яких мали місце протягом понад восьми років:

- **Військові атаки** на порушення статей 2 і 3 Конвенції та статті 1 Протоколу № 1 у період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, а з 24 лютого 2022 року — також на порушення статті 8 Конвенції.

Суд встановив, що існують переконливі докази, які суперечать голосливим твердженням Росії про те, що вона не здійснювала нападів на цивільних осіб або об'єкти цивільної інфраструктури. Було відзначено використання важкого озброєння з початку конфлікту, яке посилювалося після вторгнення у 2022 році, а також часте застосування вибухової зброї, касетних боєприпасів, некерованих ракет і некерованих бомб у населених пунктах. Атаки також були спрямовані проти цивільних, які тікали, та чітко позначених лікарень, об'єктів критичної інфраструктури та будівель, де переховувалися

цивільні. Зокрема, Суд відзначив переконливі докази нападів на пологове відділення № 3 та на цивільних, які переховувалися в чітко позначеному театрі в Маріуполі у березні 2022 року, а також на цивільних, які евакуювалися з вокзалу в Краматорську у квітні 2022 року. УВКПЛ зафіксувало 3 405 загиблих серед цивільного населення та понад 7 000 поранених у період з квітня 2014 року по січень 2022 року. З початку повномасштабного вторгнення до 17 жовтня 2022 року було зафіксовано ще 6 306 загиблих і 9 602 поранених серед цивільних. Реальна кількість загиблих і поранених, ймовірно, значно вища. Більшість смертей стали наслідком військових атак. Ці смертоносні атаки Росії були широко здійснені з порушенням міжнародного гуманітарного права та порушили право на життя.

Суд також встановив, що такі інтенсивні та тривалі військові атаки по всій території України після вторгнення у 2022 році залякували та тероризували цивільне населення, залишивши тих, хто вижив, з фізичними ушкодженнями та психологічною травмою такої тяжкості, яка становила нелюдське поводження відповідно до Конвенції.

Ці висновки також стосуються міст, що перебували в облозі (таких як Маріуполь, Ізюм і Чернігів). Однак Росія також мала зобов'язання захищати життя та добробут цивільного населення в обложених містах з метою полегшення їхніх страждань. Це включало зобов'язання забезпечити доступ до води, їжі, тепла, медичної допомоги та гуманітарних коридорів для безпечної евакуації. Проте немає жодних доказів того, що були вжиті будь-які заходи такого характеру – російські військові діяли з повним ігноруванням життя та добробуту цивільних, які перебували в облозі.

З доказів також випливає, що військові атаки з порушенням міжнародного гуманітарного права завдали величезної шкоди приватній власності в Україні, включаючи житло та особисті речі, комерційну та ділову власність, а також приватні енергетичні, транспортні та медичні об'єкти. Це серйозне втручання в права, гарантовані Конвенцією, не було ні законним, ні пропорційним.

- **Позасудові страти** цивільних осіб та українських військовослужбовців, які перебували *hors de combat*, на окупованих територіях України в період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 2.

Існували переконливі докази того, що з самого початку конфлікту сепаратисти, а згодом і збройні сили Росії вбивали цивільних осіб, які явно не брали участі в бойових діях, а також військовослужбовців, які безсумнівно перебували в полоні, були беззбройними та *hors de combat* (виведені з бою). Існували докази про страти без суду, смерті внаслідок застосування сили поза межами безпосередніх бойових дій, а також смерті під час утримання під вартою. Щодо періоду після лютого 2022 року, доповіді Комісії ООН з розслідування містили чіткі та жахливі подробиці про часте застосування збройними силами Росії смертельного насильства проти цивільних осіб та українських військових, які перебували *hors de combat*. Було виявлено численні тіла з вогнепальними пораненнями в голову, зі зв'язаними за спиною руками та перерізанним горлом. Цивільні особи, зокрема діти, які намагалися втекти від бойових дій або з окупованих територій, піддавалися обстрілам з боку російських військових, тоді як інші цивільні та українські військові, взяті в полон, згодом були знайдені мертвими з ознаками страти. Суд наголосив, що захист цивільних осіб та військовослужбовців, які перебувають *hors de combat*, є центральним принципом норм, що регулюють збройні конфлікти, і встановив, що застосування смертельної сили не було виправданим відповідно до міжнародного гуманітарного права. Ці смерті також не можуть мати виправдання відповідно до Конвенції, а отже, становлять порушення права на життя.

- **Катування та нелюдське й таке, що принижує гідність, поводження** з цивільними особами та військовополоненими, зокрема згвалтування та сексуальне насильство, на

окупованих територіях України в період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 3.

З початку бойових дій регулярно надходили повідомлення про насильство та жорстоке поводження з боку озброєних сепаратистів. У 2021 році УВКПЛ повідомило, що 2 500 осіб, затриманих у зв'язку з конфліктом, зазнали катувань і жорстокого поводження з боку сепаратистів на територіях, контрольованих так званими «ДНР» і «ЛНР», з початку конфлікту. Після вторгнення у 2022 році з'явилися тривожні подробиці, які свідчили про значне зростання масштабів і жорстокості такого поводження.

Характер насильства було детально викладено в матеріалах, поданих до Суду, і він включав побиття, примусове роздягання та обшуки інтимних частин тіла під час перевірок; імітації страт; відрізання частин тіла; удари електричним струмом; тривале утримання в стресових позах; вплив екстремальних температур; примус військовополонених ковтати свої військові відзнаки.

Сексуальне насильство з боку озброєних сепаратистів і російських військових проти чоловіків і жінок було поширеним і систематичним з самого початку, а після вторгнення у 2022 році ще більше посилювалося. Деякі жертви зазнавали групових зґвалтувань, інші — сексуального рабства протягом тривалого часу. Членів родин, які намагалися втрутитися, вбивали.

Суд визначив поширену практику сексуального насильства та зґвалтувань з боку російських військових на окупованих територіях як особливо огидну. Він дійшов висновку, що сексуальне насильство та зґвалтування після вторгнення 2022 року використовувалися як частина військової стратегії з метою дегуманізації, приниження та зламу морального духу українського населення, а також для демонстрації домінування над суверенною територією України. Суд визнав, що використання зґвалтування як методу ведення війни є проявом крайньої жорстокості, що становить катування.

Загалом, характер поводження з цивільними особами та військовополоненими на окупованих територіях України становив катування та нелюдське й таке, що принижує гідність, поводження.

Також існували численні докази утримання цивільних осіб і військовополонених у неналежних умовах. Їх часто тримали в ізоляції в тісних приміщеннях без опалення чи вентиляції, з недостатньою кількістю їжі, води та медичної допомоги. Такі умови утримання становили нелюдське й таке, що принижує гідність, поводження.

Нарешті, викрадення та зникнення людей у контексті масштабного та жакливого насильства, без можливості отримати інформацію чи домогтися розслідування, спричиняли біль, тривогу та страждання для родин, що також становило нелюдське й таке, що принижує гідність, поводження.

- **Примусова праця** в період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 4 § 2.

Сепаратисти змушували затриманих українських військовослужбовців і цивільних осіб до праці з перших днів конфлікту. Затриманих змушували виконувати роботи з відновлення та обслуговування, копати окопи, завантажувати та розвантажувати боєприпаси, а також брати участь у розмінуванні. Українців також змушували або примушували вступати до лав сепаратистських формувань, а згодом — до збройних сил Росії для участі в бойових діях на передовій, що є явним порушенням міжнародного гуманітарного права. Суд не отримав жодних доказів того, що примусова праця була виправдана відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, і дійшов висновку, що мала місце системна практика примусової праці на порушення Конвенції.

- **Незаконне та свавільне затримання** цивільних осіб у період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 5.

З наявних доказів не викликає сумнівів, що викрадення, захоплення, арешти та затримання були поширеними на окупованих територіях України.

У звіті УВКПЛ за 2021 рік оцінюється, що між 2014 і 2021 роками сепаратисти здійснили від 4 300 до 4 700 затримань, пов'язаних із конфліктом, переважно осіб *hors de combat* та цивільних, яких звинувачували в підтримці українського уряду. Причини затримань варіювалися – від порушення комендантської години до звинувачень у шпигунстві та державній зраді. Деяких осіб викрадали випадково, коли вони перетиналися з озброєними сепаратистами. Особливо часто ставали мішенню журналісти, релігійні діячі, українські держслужбовці та активісти.

Після вторгнення у 2022 році російські збройні сили утримували велику кількість цивільних осіб на підконтрольних їм територіях. Осіб, які намагалися залишити обложені міста або інші небезпечні райони, перевіряли на предмет зв'язків або лояльності до української влади. Це часто призводило до подальших перевірок у так званих «фільтраційних» таборах і масових затримань цивільних осіб на тривалі періоди.

Уряд Росії не надав Суду жодних ордерів на арешт або судових рішень, які б санкціонували будь-яке з численних затримань, зафіксованих у звітах. Також не було жодних доказів того, що були дотримані умови, які дозволяють інтернування цивільних відповідно до міжнародного гуманітарного права, або що були забезпечені будь-які процесуальні гарантії.

Суд дійшов безсумнівного висновку, що на окупованих територіях України мала місце системна практика незаконного та свавільного затримання цивільних осіб без дотримання навіть найелементарніших процесуальних гарантії.

- **Невиправдане переміщення та примусове переміщення цивільних осіб, а також заходи «фільтрації»** в період з 24 лютого по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 8.

Після вторгнення у 2022 році мільйони громадян України залишили свої домівки на окупованих територіях або були примусово вивезені. Деяких осіб було затримано та перевезено до російських місць несвободи без будь-якої правової основи чи офіційних індивідуальних рішень, які б санкціонували та регулювали такі переміщення. Частину людей змушували залишити територію або супроводжували до Росії озброєні особи під виглядом «евакуації». Однак у звітах Комісії з розслідування та ОБСЄ не було виявлено законних підстав для таких «евакуацій». Також не було пояснень, чому людей не можна було перемістити в безпечні райони всередині України.

Велика кількість цивільних осіб залишила свої домівки через військові дії, руйнування житла, загальне насильство та порушення прав людини. Суд встановив, що атмосфера примусу, зловживання владою, насильства та терору була наслідком широкомасштабної незаконної та свавільної поведінки Росії, а також навмисних актів насильства щодо цивільного населення на порушення міжнародного гуманітарного права. За таких обставин особи, які залишали свої домівки, були примусово переміщені. Переміщення та примусове переміщення цивільних осіб на окупованих територіях України було явно невиправданим та порушувало статтю 8 Конвенції.

Особи також піддавалися заходам «фільтрації» у формі нав'язливих і принизливих перевірок безпеки, що включали обшуки тіла та допити, детальну перевірку мобільних телефонів і особистих речей у «фільтраційних» пунктах або місцях. Обширна база даних,

створена в результаті збору цієї інформації, ймовірно, використовувалася російською владою для подальшої ідентифікації, перевірки та стеження за особами, які виступали проти російської окупації української території.

Кількість таких пунктів і обладнання, що використовувалося, свідчить про систематичне застосування цих заходів. Вони не обмежувалися лише комбатантами, а застосовувалися також до цивільних осіб, включаючи дітей. Не було жодних доказів існування чітких і детальних правил, які б регулювали обсяг і методи таких заходів. Також не було передбачено жодних мінімальних гарантій, які б забезпечували захист від зловживань і свавілля. З огляду на це, «фільтраційні заходи» не мали виправдання.

- **Залякування, переслідування та утиски всіх релігійних груп**, окрім Української православної церкви Московського Патріархату (УПЦ МП), у період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 9.

Починаючи з травня 2014 року, свобода віросповідання на окупованих територіях була суттєво обмежена, і ця практика продовжилася після вторгнення у 2022 році. Релігійних лідерів, які не належали до УПЦ МП, викрадали, а в окремих випадках – піддавали жорсткому поводженню або вбивали. Їхні храми та майно захоплювали або знищували. Протягом усього цього періоду застосовувалися так звані «закони» та інші положення, які забороняли «секти» та вимагали повторної реєстрації релігійних організацій. Це використовувалося для виправдання конфіскації релігійної літератури та перешкоджання здійсненню релігійних обрядів поза межами громади УПЦ МП. Утиски були спрямовані проти інших християнських конфесій, мусульманських громад, а особливо — проти Свідків Єгови.

Незаконне позбавлення волі, жорстоке поводження, катування та позасудові страти цивільних осіб через їхню релігійну приналежність були явно не виправдані. Щодо інших заходів не було надано жодних доказів наявності правової основи. Суд також зазначив, що правові акти, які забороняли «екстремізм» у надто широкому тлумаченні або обмежували право на виявлення релігії лише для послідовників зареєстрованих релігійних організацій, не містили жодних гарантій проти зловживань. Такі обмеження були по суті несумісними зі свободою віросповідання.

- **Серйозне втручання у свободу передавати та отримувати інформацію й ідеї** в період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 10.

Від самого початку конфлікту на сході України російська влада та збройні формування сепаратистів цілеспрямовано переслідували незалежних журналістів як міжнародних, так і українських медіа. Журналістам давали вказівки, як висвітлювати події на сході України, погрожуючи їм насильством, забороняли знімати в зонах бойових дій, залякували та затримували. Українські та іноземні мовники й вебсайти блокувалися, а нові «закони» передбачали заборону та покарання за поширення інформації на підтримку України. Багатьох журналістів було «засуджено» за «шпигунство», «терористичну діяльність» або «екстремізм» і засуджено до тривалих термінів ув'язнення. На територіях, які перебували під фактичним контролем Росії, українські медіа були замінені російськими, і місцеві мешканці мали доступ лише до останніх.

Незаконне позбавлення волі, жорстоке поводження, катування та позасудові страти цивільних осіб через їхню журналістську діяльність або висловлення поглядів явно не мали виправдання. Також не було жодної правової основи для інших застосованих заходів. Не існувало жодних доказів наявності гарантій, які б захищали людей від надмірного та свавільного впливу заходів, спрямованих на блокування доступу до вебсайтів і мовників на окупованих територіях.

- **Примусове розігнання мирних протестів** російськими військовими в окупованих містах у березні та квітні 2022 року, на порушення статті 11.

Суд послався на десять конкретних випадків надмірного застосування сили у березні та квітні 2022 року. Серед засобів, які застосовувалися, були вогнепальна зброя, гумові кийки, світло-шумові та димові гранати, а також сльозогінний газ. Це призвело до смертей та поранень. Хоча окупаційна влада мала право відповідно до міжнародного гуманітарного права вживати заходів для підтримання правопорядку на окупованій території, не було жодних доказів того, що в цих випадках були прийняті та застосовані відповідні правові акти чи інструкції. У будь-якому разі, будь-який закон, який дозволяє застосування смертельної сили проти мирних протестувальників, за своєю суттю є несумісним із вимогами статті 11.

- **Знищення, мародерство та експропріація** без компенсації майна, що належало цивільним особам і приватним підприємствам на окупованих територіях з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 1 Протоколу № 1, а з 24 лютого 2022 року – знищення та мародерство житла й особистого майна – також на порушення статті 8.

Докази свідчать про те, що з 2014 року сепаратисти та російські збройні сили систематично вдавалися до таких дій, і ця практика продовжилася після вторгнення у 2022 році. Озброєні групи грабували цивільних на блокпостах, вривалися до будинків і підприємств, грабували, захоплювали або знищували їх. Після лютого 2022 року широкомасштабне мародерство з боку російських військових стало звичним явищем, хоча воно заборонене за будь-яких обставин відповідно до міжнародного гуманітарного права. Суд визнав, що випадки знищення майна, які він розглядав, мали характер вандалізму. На окупованих територіях також застосовувалися регуляторні заходи з націоналізації приватної власності та запровадження обов'язкової реєстрації майна.

Не було жодних доказів правової основи для таких заходів або того, що були дотримані умови, які дозволяють реквізицію майна відповідно до міжнародного гуманітарного права. Приватну власність захоплювали та конфісковували з корисливих міркувань для привласнення економічних ресурсів, іноді під політичним прикриттям «захисту від антиросійської діяльності». Знищення майна було свавільним і навмисним.

- **Придушення української мови в школах** у період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року та **ідеологічна обробка школярів** у період з 24 лютого по 16 вересня 2022 року, на порушення статті 2 Протоколу № 1.

Заходи зі знищення освіти українською мовою на окупованих територіях розпочалися ще у 2014 році. Російська мова стала мовою навчання, було запроваджено російську навчальну програму та підручники, а школи почали працювати за російськими стандартами. Викладачів, учнів і батьків переслідували та залякували за використання української мови в школі. У 2022 році ці заходи поширилися на інші окуповані території.

Відмова забезпечити продовження навчання українською мовою в так званих «ДНР» і «ЛНР» після 2014 року, а також на інших територіях під контролем Росії після лютого 2022 року становила заперечення суті права на освіту, гарантованого Конвенцією.

Після 2022 року в школах на окупованих територіях було запроваджено навчання, спрямоване на просування російського нарративу, який заперечував існування України як незалежної держави. Це мало на меті насадження русифікації українського населення відповідно до політичної мети відокремлення цих територій від України. Батьки були змушені віддавати дітей до шкіл, де навчання велося у спосіб, що суперечив їхнім політичним і філософським переконанням, або ж ризикувати суворими санкціями чи

повною відсутністю освіти. Суд дійшов висновку, що таке навчання мало на меті ідеологічну обробку, яка не поважала переконань батьків.

- **Переміщення до Росії**, а в багатьох випадках – **подальше усиновлення** там українських дітей у період з червня 2014 року по 16 вересня 2022 року, на порушення статей 3, 5 і 8.

Сторони не заперечували, що влітку 2014 року три групи з 85 вихованців дитячих будинків на сході України були перевезені через українсько-російський кордон. Згодом вони повернулися. Розслідування російською владою перетину кордону однією з груп було неналежним і не виявило жодних доказів щодо питання згоди на поїздку дітей. Щодо інших двох груп російська влада не надала жодної додаткової інформації чи пояснень. Суд дійшов висновку, що було доведено поза розумним сумнівом: перетин кордону був примусовим.

Також існували переконливі докази того, що у 2022 році переміщення українських дітей з окупованих територій до Росії без згоди батьків або законних представників та сприяння їхньому усиновленню в Росії набули системного характеру. За даними Уряду України, станом на кінець вересня 2022 року з України було вивезено 7 890 дітей. «Евакуації» розпочалися незадовго до вторгнення, і в наступні місяці численні діти з інтернатів і дитячих таборів були перевезені до Росії. У травні 2022 року в Росії було ухвалено законодавчі зміни, які спростили набуття українськими дітьми російського громадянства та їхнє усиновлення російськими родинами. Докази свідчать, що цих дітей вносили до списків на усиновлення або влаштування в прийомні сім'ї в Росії. Суд дійшов висновку, що ці заходи свідчать про існування системної програми довгострокового, а фактично – постійного, вилучення дітей з-під опіки їхніх законних представників в Україні. Переміщення та усиновлення дітей координувалися Уповноваженою з прав дитини при Президентові Росії – яка сама усиновила дитину з Маріуполя – за прямої підтримки Президента Росії.

У період між 2014 роком і лютим 2022 року докази свідчать про переміщення великої кількості дітей через кордон між окупованими територіями України та Російською Федерацією. Ці переміщення були організовані Росією та супроводжувалися значними логістичними зусиллями. Проте Росія не надала жодної інформації щодо кількості дітей, переміщених групами у цей період; їхніх осіб, громадянства, походження; або мети переміщень. Також не було надано жодної інформації про правовий статус дітей, які перебували в інтернатах на сході України або були відокремлені від осіб, що мали батьківську відповідальність.

З огляду на переконливі докази системного переміщення та сприяння усиновленню українських дітей незадовго до вторгнення у 2022 році, переміщення дітей через кордон у період з 2014 року викликає обґрунтоване занепокоєння, що така практика існувала вже раніше (починаючи з літа 2014 року). Це підтверджується заявами російських посадовців про їхній «досвід» у догляді за дітьми з Донбасу з 2014 року.

Дії російської влади не мали жодної правової основи та суперечили нормам міжнародного гуманітарного права щодо евакуації та збереження правового статусу дітей на окупованих територіях. Суд дійшов висновку, що ці дії не були виправданими.

Травматичний ефект від розлуки з батьками та опікунами, а також невизначеність і страх перед постійним і примусовим відокремленням від родини становили нелюдське й таке, що принижує гідність, поводження. Також надходили достовірні повідомлення про жорстоке поводження з деякими дітьми після їхнього переміщення.

Примусовий характер вивезення дітей з України та їхнє перебування за її межами, відсутність можливості контакту з родичами, надмірні труднощі, з якими стикалися опікуни, намагаючись воз'єднатися з дітьми, утримання багатьох дітей у різних закладах

по всій Росії або на підконтрольних їй територіях, а також очевидна неможливість для них самостійно залишити ці заклади та повернутися в Україну, привели Суд до висновку, що діти були «позбавлені свободи та особистої недоторканності» у розумінні статті 5 Конвенції. Таке позбавлення свободи не мало жодної правової підстави.

- **Дискримінація** за ознакою політичних переконань і національного походження, на порушення статті 14.

Суд повторив, що метою Росії було знищення України як незалежної суверенної держави та нав'язування свого впливу й контролю. Існували численні докази насильства, спрямованого проти українських цивільних осіб, особливо тих, хто підтримував єдність України, а також нормативних заходів на окупованих територіях, спрямованих на піддрив української ідентичності та історії. Прикладами цього були блокування українського мовлення, примусове переміщення українських дітей до Росії, придушення української мови в школах і ідеологічна обробка українських школярів.

Суд дійшов висновку, що Росія порушила статтю 14 Конвенції, не забезпечивши реалізацію прав і свобод, передбачених статтями 2, 3, 4 § 2, 5, 8, 9, 10 і 11 Конвенції та статтями 1 і 2 Протоколу № 1 до Конвенції, без дискримінації за ознакою політичних переконань і національного походження.

- **Невиконання обов'язку розслідувати** достовірні заяви про **адміністративну практику** або надати будь-який засіб правового захисту, на порушення статті 13 Конвенції у поєднанні зі статтями 2, 3, 4 § 2, 5, 8, 9, 10, 11 і 14 Конвенції та статтями 1 і 2 Протоколу № 1, у період з 11 травня 2014 року по 16 вересня 2022 року.

Суд наголосив, що адміністративна практика за своєю суттю передбачає, що будь-які засоби правового захисту будуть явно неефективними для її припинення. Враховуючи підстави для висновку про наявність елементу офіційної терпимості до адміністративної практики, Суд також встановив, що мала місце адміністративна практика на порушення статті 13.

Скарги Уряду Нідерландів щодо збиття рейсу MH17

Статті 2 та 13

Суд уже дійшов висновку у своєму попередньому рішенні щодо прийнятності, що рейс MH17 був збитий над окупованою територією ракетою БУК, випущеною з установки Бук-ТЕЛАР. Місце запуску також знаходилося на окупованій території.

Суд погодився, що докази свідчать про те, що ракету було навмисно випущено по рейсу MH17, найімовірніше, помилково вважаючи його військовим літаком. На підставі доказів, зібраних Спільною слідчою групою (JIT), і за відсутності будь-якої інформації з боку Росії, єдиним розумним висновком було те, що ракету випустив або член російського військового екіпажу Бук-ТЕЛАР, або член так званої «ДНР». Суду не було потрібно встановлювати, хто саме натиснув кнопку запуску, оскільки Росія несе відповідальність за дії як своїх збройних сил, так і збройних сепаратистів.

Суд прийняв докази уряду Нідерландів, що установка Бук-ТЕЛАР не здатна самостійно розрізняти військові та цивільні літаки. Розгортання Бук-ТЕЛАР без додаткових засобів ідентифікації цілі є порушенням норм міжнародного гуманітарного права (МГП), якщо не вжито інших заходів для точного визначення потенційної цілі. Суд встановив, що Росія не вжила жодних заходів для точного визначення військових цілей, порушивши принципи розрізнення та запобіжних заходів. Вбивство цивільних осіб на борту рейсу MH17 не може вважатися «законним актом війни» і є порушенням права на життя згідно з Конвенцією.

Крім того, розміщення Бук-ТЕЛАР у зоні, де все ще здійснювалися цивільні авіарейси, створювало очевидну та негайну загрозу життю, про яку Росія знала або повинна була знати. Невжиття жодних заходів, таких як повідомлення України про присутність Бук-ТЕЛАР або закриття повітряного простору, свідчить про зневажливе ставлення до життя цивільних осіб, які опинилися під загрозою через агресивні дії Росії в Україні, і окремо є порушенням права на життя.

Суд також дійшов висновку, що було порушено статтю 2 Конвенції в частині обов'язку провести розслідування та співпрацювати в міжнародному розслідуванні причин катастрофи. Будь-які розслідування, проведені Росією, були фрагментарними, зосередженими на окремих аспектах інциденту з метою показати відсутність причетності Росії та перекласти відповідальність на Україну. Ці розслідування часто призводили до оприлюднення інформації, яка згодом виявлялася щонайменше хибною, а в гіршому випадку – повністю сфабрикованою.

Родичі загиблих не були залучені до жодного з розслідувань, проведених російською владою, і не були безпосередньо поінформовані про їх результати. Російська влада також не співпрацювала ефективно зі слідчими JIT. Докази, надані JIT, чітко свідчать про перешкоджання з боку Росії спробам з'ясувати обставини катастрофи. Суд встановив, що неточні заяви та розкриття інформації Міністерством оборони Росії були спрямовані на спростування та підрич висновків JIT, навмисне створення хибних слідів і марнування часу та ресурсів слідчих. Невиконання обов'язку співпраці суттєво вплинуло на здатність JIT завершити розслідування щодо участі російських збройних сил і високопосадовців у збитті літака.

Також було встановлено окреме порушення статті 13 у поєднанні зі статтею 2. Суд вважає, що припущення про можливість отримання повної правди та притягнення винних до відповідальності в російських судах є ілюзорним, з огляду на повне заперечення причетності та відмову російської влади співпрацювати.

Стаття 3

Суд визнав, що родичі загиблих у катастрофі зазнали і продовжують зазнавати глибокого горя та страждань у зв'язку з убивством їхніх близьких і наслідками катастрофи.

Хоча родичі не були безпосередніми свідками збиття літака чи місця катастрофи, вони не могли уникнути перегляду кадрів з місця трагедії та тіл своїх рідних, які широко транслювалися в медіа. Вони були змушені спостерігати за тим, як тілам їхніх близьких не було виявлено належної поваги на місці катастрофи. Вони переживали почуття безсилля та тривоги через обмежений доступ до місця падіння, що призвело до того, що на повернення тіл знадобилося вісім місяців. Деяким родичам довелося ховати неповні останки своїх близьких; у деяких випадках частини тіл поверталися вже після поховання. У двох випадках тіла загиблих так і не були знайдені. Родичі активно брали участь у розслідуванні JIT і зверталися до російської влади, зокрема до Президента, з проханням допомогти встановити правду. Невиконання Росією ефективного розслідування та відмова від співпраці з JIT значно посилили страждання родичів, затягуючи болісне очікування відповідей. Це залишило родичів загиблих у стані невизначеності щодо точних обставин катастрофи та відповідальності високопосадовців у російському уряді.

Суд дійшов висновку, що тривалі глибокі страждання родичів жертв збиття рейсу МН17 мали характер і масштаб, які становлять нелюдське поводження відповідно до статті 3 Конвенції.

Справедлива сатисфакція (стаття 41)

Суд встановив, що питання компенсації відповідно до статті 41 Конвенції ще не готове до вирішення. Було зазначено, що будь-яке майбутнє присудження компенсації Україні має враховувати створення Реєстру збитків Радою Європи та поточні обговорення щодо майбутнього компенсаційного механізму.

Щодо збиття рейсу МН17, будь-яке майбутнє присудження має враховувати розгляд індивідуальних заяв, поданих до Європейського суду родичами загиблих у катастрофі рейсу МН17, а також розвиток проваджень у Раді Міжнародної організації цивільної авіації, яка у травні 2025 року визнала, що Росія не виконала свої міжнародно-правові зобов'язання щодо збиття рейсу МН17. З огляду на це Суд вирішив відокремити подальший розгляд справи щодо збиття рейсу МН17 від решти справи.

Обов'язковість виконання та імплементація (стаття 46)

Суд нагадав, що саме держава, якої стосується рішення, має першочергове право обирати засоби виконання своїх юридичних зобов'язань відповідно до статті 46 Конвенції. Однак, якщо характер встановленого порушення не залишає реального вибору щодо необхідних заходів для його усунення, Суд може вказати на конкретні індивідуальні заходи.

У цій справі Суд зазначив, що Росія:

- повинна без зволікань звільнити або безпечно повернути всіх осіб, які були позбавлені волі на території України, окупованій російськими та підконтрольними Росії силами, з порушенням статті 5 Конвенції до 16 вересня 2022 року і які досі перебувають під вартою російської влади; та
- повинна без зволікань співпрацювати у створенні міжнародного та незалежного механізму для якнайшвидшого, з належним урахуванням найкращих інтересів дітей, встановлення особи кожної дитини, переміщеної з України до Росії та на підконтрольній Росії території до 16 вересня 2022 року, відновлення контакту між цими дітьми та їхніми живими родичами або законними опікунами, а також безпечного воз'єднання дітей з їхніми родинами або опікунами.

Комітет Міністрів продовжує здійснювати нагляд за виконанням рішень Суду проти Росії, і Росія, відповідно до пункту 1 статті 46 Конвенції, зобов'язана їх виконувати, незважаючи на припинення свого членства в Раді Європи.

Рішення доступне англійською та французькою мовами.

Цей прес-реліз є документом, який підготував Секретаріат. Він не зобов'язує Суд. Ухвали щодо прийнятності, рішення у справах та більш детальну інформацію про Суд можна знайти на сайті www.echr.coe.int. Щоб отримувати прес-релізи Суду, будь ласка, підпишіться на розсилку www.echr.coe.int/RSS/en або слідкуйте за нами в X (Twitter) [@ECHR_CEDH](https://twitter.com/ECHR_CEDH) та Bluesky [@echr.coe.int](https://bsky.app/profile/echr.coe.int).

Контакти для ЗМІ

echrpress@echr.coe.int | тел.: +33 3 90 21 42 08

Ми раді отримувати запити від журналістів електронною поштою чи телефоном.

Tracey Turner-Tretz (тел.: + 33 3 88 41 35 30)

Denis Lambert (тел.: + 33 3 90 21 41 09)

Inci Ertekin (тел.: + 33 3 90 21 55 30)

Neil Connolly (тел.: + 33 3 90 21 48 05)

Jane Swift (тел.: + 33 3 88 41 29 04)

Європейський суд з прав людини був заснований у Страсбурзі державами-членами Ради Європи в 1959 році для розгляду скарг на стверджені порушення Європейської конвенції з прав людини 1950 року.